און קערט די ערד
מיט סווישטש און הוק.
זי גייט גלייך אויפן מיל
און אויף די בריקן.
זי וועט דערשטיקן
קעלבער, בהמות און פערד;
און סטויגן היי
טראָגן ווי שפּריי.
און ווענט פון שטאַלן
וועלן פאַלן
אונטער איר גבורה.
דער רבי זאָגט: ווען איינער טוט
אַ וואָרף אַ מעסער
אין דער בורע
וועט שפּריצן בלוט.

מינא באָרדאָ / ניו־יאָרק

די אַראָפּנידערונג

אַ שרפה דער הימל, אַ בלוט־באָד די צייט;
אַנטפּלעקט זיך גאָטס פּנים, אין צאָרן ער שרייט —
פאַלט טעמפּ גאָטס וואָרט פון הימל אַראָפּ;
ס׳קראַכט די לעגענדע פון גאָטס צען־געבאָט.

געוואונען צוויי שלאַכטן האָט שטורעם פון צייט:
גאָט פון מענטש, מענטש פון גאָט איז באַפרייט!
פאַרשלאָסן גאָטס טויער, מענטש טויב צו גאָט־געשריי;
ווייטיקט גאָט, אָבער מענטש פילט ניט זיין גאָטלאָזן וויי!

עס יאָמערט גאָטס האַרץ אויף דער שטומער מענטש־פּיין;
עס איז שווער אים אין הימל אַ גאָט ווייטער צו זיין.
מיטן בליץ פון זיין אויג טוט ער דעם הימל אַ ריס;
די ערד קייקלט מענטשן, אָן קעפּ און אָן פיס.

ניט ער צאָרנט, נאָר ברומט אין גאָט־פּאַטערשן שרעק:
„עס איז דאָך מיין פאָלק, וואָס הינקט אויף קוליעס אוועק!״
צעברעכט ער די שלעסער פון זיין הימלישן טויער,
ער נידערט אין תהום פון מענטשישן טרויער.

נעמט גאָט שפּיז און שווערד אין זיין האַנט,
און לאָזט זיך גיין מיטן פאָלק זאַלבענאַנד.
וואַנדערט און וואַגלט אויף מענטשישע וועגן —

ד״ר. יעקב שאַצקי / ניו־יאָרק

א. גאָלדפאַדנס „די רעקרוטן״*)

1

ווינטער 1876 האָט גאָלדפאַדן אָנגעשריבן און אויפגעפירט צום ערשטן מאָל אין באָטושאַן (רומעניע) זיין דריי אַקטיקן פאַרס א. נ. „די רעקרוטן״.

פון די אומשטענדן, אין וועלכע די דאָזיקע ערשטע גרעסערע רעפּערטואַר־פּיעסע זיינע איז געשריבן, אָדער ריכטיקער געזאָגט אָנגעוואָרפן געוואָרן, איז ביז גאָר כאַראַקטעריסטיש פאַר גאָלדפאַדענען, סיי פאַר דער טעאָטער־פּאָליטיק פון זיין טרופּע. בעת דער רוסיש־טערקישער מלחמה איז דאָס רעקרוטירן יידן אין דער רוסישער ארמיי, וואָס איז געוואָרן אַ געזעץ אין 1874, דורכגעפירט געוואָרן זייער שטרענג. דאַמאָלסט האָט מען איינגעפירט דאָס דינען פון דינען אין דער עלטער פון 21 יאָר. עס זיינען געמאַכט געוואָרן זייער א סך פאַרלייכטערונגען, דאָך איז די דאָזיקע פליכט געפאַלן ווי אַ שווערע לאַסט אויף אַ באַפעלקערונג, וואָס איז נאָך ניט געווען צוגעוואוינט צו מיליטער־דינסט און וואָס האָט וויניק געגלויבט אין אַ באַלוינונג אין דער פאָרם פון גלייכבערעכטיקונג, ווי עס האָבן געהאָפט א סך פון די רוסיש־יידישע פּובליציסטן און כלל־טוער פון יענער צייט.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מאַסן־אַנטלויפן פון יידישע יונגע לייט קיין רומעניע, וואו יידן זיינען געווען פריי פון מיליטער דינסט. די רוסישע רעגירונג האָט אָבער אויסגעפועלט, אַז מען זאָל ארעסטירן די דעזערטירן און אָפּגעבן זיי פאַר סאָלדאַטן אין די נאָענטסטע רוסישע גאַרניזאָנען, וואָס האָבן זיך געפונען אויף דער טעריטאָריע פון רומעניע.

רומעניע איז געוואָרן אויס גן־עדן פאַר די „איין און צוואַנציקער״ און א סך פון זיי זיינען אַוועק קיין גאַליציע און זיך דאָרטן באַזעצט.

גראָד אין יענער צייט קומט אָן אברהם גאָלדפאַדן מיט זיין „טרופּע״ ד. ה. מיט די צוויי אַקטיאָרן גאָלדשטיין און גראָדנער אָדער גראָדנער קיין באָטושאַן. שפּילן טעאַטער איז געווען אוממעגלעך, ווייל צוליב דער מהומה איז יעדער געזעסן באַהאַלטן אין שטוב און זיך ניט געוויזן אין גאַס, א פשיטא אין אַן עפנטלעכן פלאַץ, ווי א וויין־קעלער אָדער ביר־גאָרטן.

די רוסישע קאָרעספּאָנדענטן פון רומעניע פון יענער צייט שילדערן מיט אַ סך גאָליקייט און איבערגעטריבענעם קאָמיזם דעם פחד, וואָס האָט ארומגענומען די יידישע בחורים אין די רומענישע שטעט, בעת זיי האָבן דערזען א זשאַנדאַרם אָדער אַ מיליטער־מאַן.

גאָלדפאַדן האָט געמוזט זיצן אין זיין אכסניא, באַהאַלטן אויף אַן בוידעם שטיבל, און ניט האָבנדיק וואָס צו טאָן, האָט ער גענומען טראַכטן וועגן א פּיעסע, וואָס זאָל אַקטואַליזירן דעם מהומה־מאָמענט אין שייכות מיט דעם רעקרוטירן יידן.

גראָדנער האָט אים דערציילט, אַז אין זיין רעפּערטואַר געפינט זיך אַ קאָמישער מאָנאָלאָג פון א רעקרוט. דאָס איז ניט געווען קיין יידי־שער רעקרוט, נאָר אַ פויער, וואָס ווערט רעק־רוטירט און מען לערנט מיט אים די תכסיסי מלחמה. דער קאָמיזם פון דעם מאָנאָלאָג באַ־שטייט אין דער פיזישער אומגעלומפּערטקייט פונעם פויער און אין דעם גראָטעסקן קאָנט־ראַסט צווישן באַפעל און אויספיר.

אַזעלכע געשטאַלטן פון תמימותדיקע און אומגעלומפּערטע רעקרוטן געפינען מיר אין דער דראַמאַטישער ליטעראַטור פון דער וועלט. אָנהויבנדיק מיט פּלויטוס, דעם רוימישן קאָ־מעדיען שרייבער, וואָס האָט אין זיין „דער

*) אַ קאַפּיטל פון א מאָנאָגראַפיע וועגן אברהם גאָלדפאַדן (1908־1840), וואָס איך גרייט צום דרוק.

סאָלדאַט באַרימער" געגעבן דעם מוסטער פון אַ קאָמישער געשטאַלט פון אַ סאָלדאַט אַ לא יצלח און ענדיקנדיק מיט דעם רוסישן וואָדעוויל פון די 40ער יאָרן פון 19טן י. ה., וואָס האָט געשוויבלט מיט אַזעלכע בורלעסקע געשטאַלטן, גייט אַ לאַנגע טראַדיציאָנעלע קייט פון אָט די דאָזיקע טעאַטער־פּערסאָנאַזשן.

באַזונדערס פּאָפּולער איז געווען און דווקא אין רוסלאַנד אויגוסט קאָטצעבוס איינאַקטער „דער דעזערטער" און די געשטאַלט פון האַנסוואורסט סאָלדאַט (לץ) פון די עפּיגאָנען פון „קאָמעדיאַ דעל אַרטע", וואָס האָט נאָך משמח געווען דעם רויען עולם און די אַזוי־גערופענע באַלאַגאַן־טעאַטערס.

באַזונדערס האָט זיך דער ווינער „פּאָסן־ (פאָלקסשפּיל) טעאַטער פון דער ערשטער העלפט פון 19טן י. ה. אויסגעצייכנט מיט אַזעלכע רעקרוטן־געשטאַלטן בכלל און מיט גלענצנדע קאָמיקער, וואָס האָבן פּרעכטיק געשפּילט אַזעלכע טיפּן, בפרט. עס איז גענוג אָנצוּווייזן אויף דער פּיעסע פון בויערלע (1786־1859) א. נ. „דער בירגער אין ווין" (אָנגעשריבן אין 1813), וואו עס ווערן אויסגעלאַכט די בירגער אויף דער וואַך, אַ פאַרמאַסקירטע פּאַראַדיע אויף דער קאַזאַרמע ריגאָרישקייט פון מעטערניכס תקופה.

ענלעכע קאָמישע געשטאַלטן פון סאָלדאַטן־פּחדנים, וואָס באַרימען זיך אַז זיי האָבן אַנטייל גענומען אין שלאַכטן, ווען באמת שרעקן זיי זיך פאַר אַ קאַץ, באַנדאַזשירן זיך די קעפּ און ווערן שפּעטער דעמאַסקירט ווי שווינדלער, געפינען מיר זייער אַ סך אין דער פאָלקסקאָמעדיע פון 18 און פון ערשטער העלפט פון 19 י. ה.

אַזאַ מין מאָנאָ־פּיעסע האָט גראָדנער צענויפגעשטעלט לויט פאַרשיידענע מאָדעלן, וואָס ער האָט געזען אין אָדעס און אויך אין רומעניע און האָט וועגן דעם דערציילט גאָלדפאַדענען.

גראָדנער האָט אָבער דעם דאָזיקן טיפּ פאַריידישט און האָט אים אָפּגעשפּילט פאַר זיין דירעקטאָר.

דאָס האָט געזאָלט זיין אַ „ווילדער חסיד" — ווי גאָלדפאַדן דריקט זיך אויס — וואָס ווען מען קומט אים נעמען פאַר אַ סאָלדאַט, מאַכט ער פאַרשיידענע האַוואַיעס.

„די מימיק — דערציילט גאָלדפאַדן — איז געווען ווילד, נאָר טאַלאַנטפול. נאָר עס פאַרשפּרעכט פיל אונטערהאַלטנדעס און קאָמיש. אָבער איין מענטש און איין סצענע קען דאָך ניט זיין גענוגנד אויף אַ גרויסער בינע און אויספילן אַ גאַנצן אָוונט... איז מיר איינגעפאַלן צו מאַכן דערפון אַ שטיק אין דריי אַקטן, [...] דינגען (!) אַ פרוי און באַהעפטן (!) אַ פּאַר סטאַטיסטן, וועלכע זאָלן פיגורירן אויך אַלס רעקרוטן, ווי מיר וועלן מיט זיי פלייסיק איינשטודירן, נאָר די גאַנצע אַרבעט קאָנצענטרירן אויף די צוויי פּערזאָנען".

אַזוי דערציילט גאָלדפאַדן אין זיין אויטאָביאָגראַפיע.

2

איידער מיר גייען איבער צום טעאַטראַלישן אַנאַליז פון דער פּיעסע גופא, איז כדאי אין קורצן אַנאַליזירן דעם אויפקום פון דער קאָמישער געשטאַלט פון אַ יידישן רעקרוט.

אַז די דאָזיקע געשטאַלט איז אַ שפּעטערדיקע דערשיינונג און איז אַ פּאַראַפראַזע פון דער ניט־יידישער קאַריקאַטור אויף אַ רעקרוט, איז קלאָר. דער ייד איז דאָך ניט געווען בנמצא אין דער אַרמיי ביז די צייטן פון יאָזעף דעם צווייטן, ווען אין עסטרייך האָט מען אָנגעהויבן נעמען יידן פאַר סאָלדאַטן. שטאַמען טאַקע די עלטסטע קאַריקאַטורן אין דער גראַפיק אויף יידישע סאָלדאַטן פון עסטרייך, טאַקע פון סוף 18טן י. ה.

אין 1830 האָבן זיך צוויי ווינער גראַפיקער דזש. וואַלטץ און לאַנצדעלי קונה שם געווען מיט זייערע שאַרזשן־בילדער אויף יידישע רעקרוטן, ווי זיי חלשן בעת מען שיסט, ווי די זעען אויס קאָמיש אין מיליטער־מונדירן א. אַ. וו. אויך די פּוילישע בילדער פון די ברידער דיטריך, וואָס שטאַמען פון דער זעלבער תקופה, זיינען אייגנטלעך קאַריקאַטורן און ניט קיין אמתע שילדערונגען פון יידישע סאָלדאַטן.

באַזונדער בעת דער רעוואָלוציע פון 1848 באַווייזן זיך וויצנבלעטער, פלוגשריפטן, לידער און קאַריקאַטורן אויף יידישע סאָלדאַטן. דאָס זיינען געווען אַנטיסעמיטישע אויסדרוקן פון

דעם קאָנטער־רעוואָלוציאָנערן לאַגער, וואָס האָט באַקעמפט דעם הוילן געדאַנק פון יידישער גלייכבאַרעכטיקונג און ממילא פון יידישער [...]סיווער מיליטער־דינסט. די סאַמע פּאָפּולערסטע קאַריקאַטורן אויף יידישע סאָלדאַטן זיינען געווען די ווינער און די לייפּציקער.

אין טעאַטער גופא באַווייזט זיך צום ערשטן מאָל אַ סאַטירע אויף יידישער מיליטערישקייט, אין 1849, בעת אין ווין ווערט אויפגעפירט די פּאַראָדיע אויף פרידריך העבלס (1813־1865) באַרימטער דראַמע: „יהודית און הולופירנס", פאַרפאַסט און געשפּילט פון דעם געניאַלן קאָמיקער און פּיעסעס־שרייבער יאָהאַן נעפּאָמוק נעסטראָי (1801־1882).

די דאָזיקע גאַליקע טראַוועסטאַציע האָט געמאַכט, ווי מען זאָגט עס, שולע, אָבער אין אַ נעגאַטיוון זין. זי איז געוואָרן דער מאָדעל פאַר פאַרשיידענע האַמעטנע פּאַראָדיעס, וואָס זיינען אין תוך געווען בלאַסע קאָפּיעס אין פאַרגלייך מיט דער וויציקער גראָטעסקן־שפּיל פון נעסטראָי.

די גראָטעסקע געשטאַלט פון אַ יידישן רעקרוט באַווייזט זיך אויף די ברעטער פון די [...]ער־טעאַטערס אין גאַליציע און רוסלאַנד אַרום 1860.

וועלוול זבאַרזשערס הומאָריסטיש ליד וועגן דעם יידישן סאָלדאַט, וואָס קלאָגט זיך אויף זיין דאָליע און שטאָלצירט מיט זיין יחוס, וואָס פּאַסט זיך ניט מיט אַזאַ זאַך ווי מיליטער־דינסט — איז אויך אַ מוסטער פון דער דאָזיקער שילדערונג אין דער יידישער סביבה.

אין רעפּערטואַר פון די וואַנדערנדיקע בדחנים און יידישע זינגער (דווקא ניט ביי די בראָדער אַליין!) געפינען מיר אַ סאַטיריש ליד וועגן אַ חסיד, וואָס מוז נעבעך גיין אין מיליטער. עס איז אַ משכיליש ליד, ווייל ניט [...] עצם פאַקט פון מיליטער־דינסט ווערט [...] געשילדערט, נאָר עס ווערט אויסגעלאַכט די כלומרשטע דאגות פון דעם חסיד, וואָס זאָרגט זיך דערפאַר, וואָס ער וועט ניט קענען פאָרן צום רבין און אויך, אַז ער קען ניט דאַוונען, ווייל „גאַנץ פרי דאַרף מען זיין אויפן [...]טער".

דער חסיד טרייסט זיך אָבער, אַז אַזוי [...] ווי ער וועט קומען אַהיים פון מיליטער־דינסט, וועט ער דאָמאָלסט קענען מקיים זיין זיינע מצוות און

„ער וועט פאַרקאַטשען די פּאָלעס
און וועט לויפן צום רבינס טיש,
דאָרט וועט ער שוין באַקומען אַלעס,
אַ שטיקל קוגל מיט אַ גרויס שטיק פיש".

גראָדנער האָט געקענט נאָך אַ בדחניש שטיקל וועגן רעקרוטן, וואָס גאָלדפאַדן האָט פאַרגעסן צו דערמאָנען אין זיינע מעמואַרן. שוין דער נאָמען פון דער רעקרוט: חיים שעיה קאָטער, וואָס גאָלדפאַדן גיט זיין „העלד" איז גענומען פון דעם פּורים־שפּיל „דער פּאַימאַניק", וואָס איז פאַרפאַסט פון דעם בדחן משה מאַראַכאָווסקי, וועלכער פלעגט אַרומפאָרן אין די 70־80 יאָרן איבער שטעט און שטעטלעך פון קיעווער גובערניע און „פּראָווען טעאַטער". ער איז געווען מער אַ „פאַרשטעלער", ווי אַ בדחן.

אָבער ניט נאָר דער נאָמען, נאָר אויך דער גאַנצער סוזשעט פון ערשטן אַקט איז גענומען פון מאַראַכאָווסקיס שפּיל, ווי מיר וועלן דאָס שפּעטער באַווייזן.

פון גראָדנער אינפאָרמאַציע פון דעם מאָנאָ־שפּיל וועגן אַ יידישן סאָלדאַט און פון גאָלדפאַדנס האַלב־טרויעריק און האַלב־פּאַטריאָטיש ליד וועגן דעם „טשאַסאָוואָי", וואָס איז פאַרפאַסט געוואָרן אין דער זעלבער צייט און אַ פּאָר משכיליש באַאַרבעטע סאַטירישע קופּלעטן וועגן „חסידיש מיליטער", וואָס גאָלדפאַדן האָט אָנגעשריבן זייענדיק נאָך אין אָדעס איז אַנטשטאַנען דאָס שטיק א. נ. „די רעקרוטן".

3

עס האָבן זיך אָפּגעהיט צוויי האַנטשריפטלעכע ווערסיעס פון דער דאָזיקער פּיעסע: אַ קירצערע מיט צוויי מענער־ראָלן און אַ לענגערע — מיט דריי. דער צווייטער וואַריאַנט איז געשריבן געוואָרן אין 1877, ווען ספּיוואַקאָווסקי האָט אָנגעהויבן שפּילן מיט גאָלדפאַדענען.

דער סוזשעט פון די רעקרוטן איז אַזאַ: (לויטן עלטסטן וואַריאַנט).

דער ערשטער אַקט: חסידים זיצן אין אַ קלויז און זינגען אַ לידל וועגן דעם וואָס וואַלטן

זיי געטאָן, ווען זיי געווינען דאָס גרויסע געווינס?

דער נוסח פון די קופּלעטן איז דערזעלבער, וואָס אין דעם באַקאַנטן, שטאַרק צעזונגענעם משכּילישן ליד, באַקאַנט א. נ. „ווען איך וואָלט געווען דער בורא עולם". איין חסיד זאָגט, אַז ער וואָלט געמאַכט „אַ פאַבריק פון גרעגערס און המן־קלאַפּערס", א צווייטער זאָגט: „אַ שענק פון ראָזשינקעס ווייַן און טעפּלעך" און פאַרקויפט פעסלעך מיט פּסחדיקן „באָרשטש" א. א.

מען גייט איבער צו א „פּאָליטישן" שמועס און מען רעדט, פאַרשטייט זיך וועגן דער מלחמה. די חסידים הויבן אָן זיך צו אַמפּערן וועגן די סיבות פון דער מלחמה. אויב אויף דער וועלט זיינען פאַראַן אַזוי פיל קיסרים, פּשטלט זיך איינער פון די חסידים און רעכנט זיי אויס אויף דעם היימיש־בטלנישן שטייגער, ווי: וועלוול פון פּרייסן, וויגדער פון טאָלנע (וויקטאָר פון איטאַליע) קירה פון קראָקע, פּאַניע חזיר, און פרעגט זיך: פון וואַנעט האָט דער פראַנצויז נאַפּאָלעאָן דערשמעקט אין דער מלחמה, אַז פונקט דער טערק איז אים א שונא א. א. אין דעם נוסח גייט דער שמועס.

פון דעם חסידישן דיאַלאָג איז צו זען, אַז גאָלדפאַדן האָט די האַנדלונג איבערגעטראָגן אויף דער קרימער מלחמה פון 1855, און אויף אַזאַ אופן בעסער מאָטיווירט די געשטאַלט פון דעם כאַפּער, וואָס קומט טאַקע אין דער מינוט אריין אין קלויז אריין, כדי צונעמען פאַר א רעקרוט חיים שעיה קאָטער (געשפּילט פון גראָדנערן).

צווישן דעם כאַפּער און דעם קלויזניק חיים שעיה קומט פאָר אַ זייער קאָמישער דיאַלאָג. דער שווערפּונקט פון דעם דאָזיקן קאָמישן דיאַלאָג באַשטייט אין די תשובות וואָס דער קלויזניק גיט אויף די שאלות פון דעם כאַפּער.

ער פרעגט אים אויס, וואָס דאַרף אייגנטלעך א סאָלדאַט טאָן אויף א מלחמה, און ווען ער דערוויסט זיך, אַז ער דאַרף שיסן די שונאים דערקלערט אים דער קלויזניק, אַז אייגנטלעך האָט ער פּערזענלעך ניט קיין שונאים און ממילא דאַרף ער קיינעם ניט שיסן. „אָבער דער קייזער האָט שונאים" דערקלערט דער כאַפּער. „נאָ, זאָל ער זיך אליין שיסן זיינע שונאים, וואָס ווילט איר, אַז איך זאָל זיך אָנעמען פאַ... פרעמדע שונאים און זאָל דאַרפן זיך ערב ... כּפור נאָך איבערבעטן".

דער קלויזניק איז גרייט נאָך לאַנגע ... גיין אויף פּשרות. זאָל מען ברענגען צו אים ... פאָר שונאים, וואָס פאַלן אויס אויף זיין ... און ער וועט זיי אויסשיסן „מיט איין קלאַ... וועט ער אין זעלבער צייט איינשפּאָרן ... מלך אומניטיקע הוצאות, א. א. וו.

פאַרשטייט זיך, אַז די קאָמישע ארגומענ... העלפן ניט, און דער כאַפּער הייסט די סאָלדאַ... נעמען מיט גוואַלד דעם איינגעשפּאַרטן קלויזניק.

מיט דעם ענדיקט זיך דער ערשטער אַ... פון דער פּיעסע אין זיין עלטסטן וואַריאַנט.

דער דאָזיקער לאַנגער דיאַלאָג, וואָס גאָלדפאַדן האָט מיט צוואַנציק יאָר שפּעטער גע־ שריבן וועגן אים מיט א מין חרטה־טאָן, אַ... ער איז נאַריש און איבערגעטריבן, איז פון ... שטאַנדפּונקט פון טעאַטראַלישן עפעקט דוקא זייער א לעבעדיקער און איז זיכער געווען די סיבה פון דערפאָלג פון דער פּיעסע.

געבויט איז די סצענע אינגאַנצן אויף דעם פּורים־שפּיל פון מאַראַכאָווסקין, „דער פּאָ־ מאַניק", וואו מיר געפינען אגב, אפילו די זעלבע קאָמישע ארגומענטן, מכּח ברענגען די שונאים צום קלויזניק א. א. וו. גאָלדפאַדן האָט אָבער דעם דיאַלאָג א סך פאַרגרעסערט און געבראַכט צו א קלימאַקס דורך אריינרופן די סאָלדאַטן, וואָס נעמען דעם קלויזניק מיט כּח.

אין דעם שפּעטערדיקן טעקסט (פון 1877) האָט גאָלדפאַדן צוגעשריבן די ראָלע פון נאָך א קלויזניק מיטן נאָמען צדוק, וואָס איז געווען באַשטימט פאַר יעקב ספּיוואַקאָווסקין. די גאַנצע ראָלע באַשטייט אייגנטלעך פון דעקלאַמירן א ביז גאָר געלונגענע פּאַראָדיע אויף דער געזעגונג־סצענע פון שילערס „די יונגפרוי אָרלעאַנס". און מיט דעם ענדיקט זיך דער ערשטער אַקט.

צדוק דעקלאַמירט, איידער ער גייט אוועק פאַר אַ סאָלדאַט:

„זייט געזונט, איר סטענדערס, וואָס איך
פלעג ביי אייך שוויצן,
איר אָפּגעריבענע בענק, אָ, זייט געזונט!

צדוק וועט שוין אויף אייך מער ניט זיצן...
זייט געזונט, איר גרילן, אויך איר פליגן,
וואָס איר פלעגט מיר אונטערהאַלטן צו
מיין גמרא ניגון...

דו, וואָרעמער אונטער־אויוון, וואָס דו
פלעגסט מיך קוויקן,
ווען די קאַלטע ווינטן פלעגן אין דרויסן
ווייען.
אויך איר פלעשלעך, וואָס איך פלעג פון
אייך טרינקען תּיקון
אויף אנדערע הענט וועט איר היינט
איבערגיין!

צדוק קוקט אָבער אויף דער ענין מיליטער דינסט מיט... גאָלדפאַדנס אויגן, ד. ה., אַז הגם ... איז א גזירה פאַר יידן, אָבער גזירת מלכות איז אייגנטלעך א חוב און מען מוז דאָס אויספירן.

צדוק טאַדלט דעם כאַפּער, אָבער ניט די רעקרוטן פליכט. דער כאַפּער איז שלעכט, אָבער ניט דאָס רעקרוטן־געזעץ. דער כאַפּער איז אומיושרדיק, ווייל ער האָט קינדער, וואָס האַלטן זיך אויך געפּאַסט פאַר סאָלדאַטן, אָבער

„זיי בלייבן אין דער היים און מיך, ווי
קראַנק איך בין,
כאַפּט ער מיך אָפּצוגעבן פאַר זיינעם אַ זון".

דער דאָזיקער קוק אויף רעקרוטשינע, וואָס גאָלדפאַדן דריקט אויס דורך צדוקן, איז געווען דער טראַדיציאָנעלער קוק פון כּמעט אַלע משכּילישע שרייבער.

להיפּוך צו די יידישע פאָלקס־לידער, וואָס זיינען דורך און דורך טראַגיש אין זייערע שילדערונגען פון יידישע רעקרוטן, איז דער משכּילישער שרייבער אָפּטימיסטישער איינגעשטעלט. ער איז רעזאָנעריש אין זיין אויפקלערונג וועגן דער וויכטיקייט פון „דינען דעם מלך, לוסטיק און פריילעך", ווי עס דריקט זיך אויס ש. עטינגער אין זיין ליד „שמאָטעס".

דעם זעלבן קוק האָט געהאַט אקסענפעלד, וואָס באַקעמפט די רשעות פון קהל אין זיין אומיושרדיקן אויסקלייב פון רעקרוטן, אָבער ניט דעם סיסטעם גופא.

י. ב. לעווינזאָן זעט אויך ניט קיין טראַגישקייט אין מיליטער דינסט, נאָר א סאָציאַלע עוולה, ווייל מען נעמט ניט קיין קינדער פון עשירים און תּקיפים, נאָר „אָרימע לייטס קינדער, נעבעך, ערלעכע בעלי־מלאכות קינדער".

א. מ. דיק האָט געהאַלטן, אַז רעקרוטשינע איז ניט קיין גוטע זאַך, אָבער „בדרך כּלל איז עס פאַר אונדז יידן א טובה".

די איינציקע שאַרפע סאָציאַלע דראַמע קעגן רעקרוטשינע האָט דוקא אָנגעשריבן גאָלדפאַדנס א שול־חבר פון דער זשיטאָמירער ראַבינער שול, וואָלף קאָמראַש, וואָס איז, אגב, פאַרבאָטן געוואָרן צום אויפפירן.

נאָכן אָפּשאַפן פון דער רעקרוטשינע (1856) איז מען געוואָרן קריטישער און אויך פרייער אין אָפּשאַצן די ראָלע פון דעם דאָזיקן סיסטעם אין לעבן פון די רוסישע יידן.

פאַר אונדז איז אינטערעסאַנט די מיינונג פון אַזאַ מעסיקן משכּיל, ווי א. גאָלדפאַדן וועגן דער דאָזיקער וויכטיקער פראַגע אין דעם לעבן פון די רוסישע יידן.

גאָלדפאַדן האָט מיט יאָרן שפּעטער אַנאַליזירנדיק זיינע „רעקרוטן" דערקלערט, אַז לכתּחילה האָט ער געהאַט בדעה קאָנטראַבאַלאַנסירן דעם קלויזניק חיים שעיה מיט אַן אַנדער טיפּ, וואָס זאָל ציען א פּאַראַלעל און „וויזן די ליכטיקע זייט פון דעם מעדאַל", ד. ה. פון מיליטער־דינסט. ער האָט עס אָבער ניט געקענט טאָן, ווייל ער האָט ניט געהאַט קיין פּאַסיקן אַקטיאָר, וואָס זאָל קענען רעדן „עטלעכע ערנסטע ווערטער און ער זאָל זיי קענען דעקלאַמירן מיט א רעכטן אַקצענט", ווייל ערנסטע ווערטער — דאַרף מען לויט גאָלדפאַדענען נאָר דעקלאַמירן.

דער טעקסט פון דער אַפּאָלאָגיע פאַר מיליטער־דינסט, וואָס א. גאָלדפאַדן הייסט זאָגן זיין נייעם אַקטיאָר און וואָס ער ברענגט אין זיינע מעמוארן, שטימט ווייט ניט מיטן פאַקטישן טעקסט, וואָס מיר געפינען אין דעם צווייטן, שטאַרק פאַרגרעסערטן נוסח פון דער פּיעסע.

צדוק זאָגט צום כאַפּער, אַז מען דאַרף אים מיט גוואַלד ניט שלעפּן, ווייל ער איז ניט חיים שעיה.

„איך ווייס אליין מיין אייגענע פליכט אַלס ייד, וואָס איז געבוירן געוואָרן אין לאַנד צו גיין פאַרטיידיקן מיין פאָטערלאַנד" א. א. וו.

אזוי שרייבט גאלדפאדן אין זיין אויטאביאגראפיע.

אין טעקסט גופא זאגט צדוק אזוי:

„איך וויס מיין גורל, אז איך מוז גיין, און וועל מיך ניט שפארן ווי ער (ד. ה. חיים שעיה), ווייל דאס איז דער חוב און גזירת המלכות מוז מען פאלגן".

אייגנטלעך כמעט דאס זעלבע, וואס דער ערשטער קלויזניק האט געזאגט, אבער אן זיין... הומאר.

אין סוף פון צדוקס דעקלאראציע געפינען מיר כלומרשט אין א הומאריסטישן טאן ארויסגעזאגט אייניקע געדאנקען וועגן דעם, וואס קענען די יידן דערווארטן פון דער מלחמה, וואס איז שטארק כאראקטעריסטיש פאר גאלדפאדענען דעם חובב־ציון. (איך בין געבוירן געווארן א ציוניסט — האט ער אמאל דערקלערט).

עס קען זיין, אז די מלוכות וועלן ביי טערקיי אפנעמען ארץ ישראל, און דענסטמאל — פאנטאזירט צדוק־גאלדפאדן, וועלן יידן האבן אייגענע מיליטער, וואס וועלן שלאגן ניט פרעמדע, נאר אייגענע שונאים און

אויף דעם בארג סיני, אזוי ווי איבעראל
מיט א גרויסער פאראדע, לעבעדיק און
פריילעך,
וועסטו קרוינען דיין רבין צום יידישן מלך!"

די שטיפערישע שורה וועגן רבין ווי א מלך, איז ווייטער א צינז געצאלט דעם גאנצן נוסח פון דעם דאזיקן אנטי־חסידישן פארס. אפילו די לעצטע סטראפע פון צדוקס לאנגן, געגראמטן מאנאלאג וואו ער זאגט אז ער ווערט פארציטערט פון א שאס און אז עס ציט אים צוריק אין קלויז, אבער אזוי ווי דער סאלדאט ווארט, מוז ער גיין — זיינען האלב שפאסיק און האלב ערנסט, אזוי ווי גאלדפאדן איז דאס בטבע געווען.

דער צווייטער אקט שפילט זיך אפ אויף א פעלד הינטערן שטאט. צדוק שטייט אויף דער וואך און זינגט דאס ליד „קטא אידיאט", וואס גאלדפאדן האט שפעטער אריינגענומען אין זיין לידער־זאמלונג „ישראליק" (אדעס, 1884).

דאס זיינען קופלעטן וועגן א „יידישן טשאסאוואי" (וועכטער), וואס קלאגט אויף זיין גורל און זינגט וועגן דעם גורל פון אנדערע יידן סאלדאטן, וואס ווערן געהרגעט. דאס ליד ענדיקט זיך מיט א תפילה, אז גאט זאל ניט פארגעסן „זיינע אידעלעך".

דער אומעטיקער ניגון פון דעם ליד, מיט וועלכן עס עפנט זיך דער צווייטער אקט, האט גורם געווען די פאפולאריטעט פון דער דאזיקער פיעסע. גאלדפאדן האט שפעטער מיט רעכט זיך באקלאגט, אז עס איז א שאד, וואס טעאטער־לידער ווערן מיט דער צייט פארגעסן, ווייל זייער לירישע אנגעלאדנקייט גיט א בעסערן באגריף וועגן דער עמאציאנעלער באציאונג צום רעקרוטנטום, איידער די שפעטער צוגעטראכטע משכילישע רעזאנירישקייט.

די צענטראלע געשטאלט פון צווייטן אקט איז חיים שעיה קאטער אין סאלדאטסקן קאסטיום, וואס איז געווען א קאפיע פון קאספערל, דעם תם־זעלנער פון ווילנער „פאסן־שפיל".

אויף אן איינגעהויקערטער פיגור מיט א חסידיש פנים הענגט אן אלטער הוסארן מונדיר, שלעכט צוגעקנעפלט. א פאר שמאלע, בלויע הויזן פון אן עסטרייכישן אינפאנטעריסט. א רויט פראנצויזישער מיליטער היטל פון נאפאלעאנס צייטן.

די קאמבינאציע פון די קאלירן, די מיליטער סטילן פון פארשידענע טיילן פון מיליטער און פון פארשידענע לענדער — איז געווען א גלענצענדער קאסטיומאלאגישער איינפאל וואס האט געמוזט האבן א שטארקן טעאטראלישן עפעקט און איז געווען אזוי פאפולער פון די אויפירונגען פון בדחנישע „פארשטעלער".

דער הילוך און דער קאסטיום האט שוין ממילא מיטגעשפילט אין פארשארפן דעם קאמיזם פון דעם דוקא ניט קיין וויציקן טעקסט, אין וועלכן דער נעכטיקער חסיד־קלויזניק דריקט אויס זיין בענקשאפט נאך זיין פרוי און קינד.

עס קומט אן דער אונטער־אפיציר און לערנט אים מיליטער־איבונגען. די אזוי־גערופענע עקזערצירונג סצענע איז אויך א באשטאנדטייל פון די ווינער פיעסעס, געבויט אויף דעם זעלבן סוזשעט. דער קלאסישסטער ביישפיל איז די פאפולערע פיעסע פון קורץ־בערנארדאן א. נ. „ארלעקינס געבורט" (1724) וואו פיערא און פאנטאלאן ווערן אויסגעפוצט אין סאלדאטסקע בגדים, ווי אונדזער חיים שעיה קאטער און ווערן מושטירט.

דער גרויסער ווינער קאמיקער סטראניצקי האט זיך קונה שם געווען אין אזא ראל. מער קיין האנדלונג האט שוין אזא אקט ניט באדארפט האבן. עס איז געווען אפהענגיק פון דעם סאלדאט און זיין פארטנער צו מאכן אזא סצענע אזוי לאנג און אזוי קאמיש, ווי עס האט זיך נאר געלאזט.

דער יידישער רעקרוט מארשירט ארויס מיטן געזאנג פון „עוזר דלים הושיעה נא", און מיט דעם ענדיקט זיך דער צווייטער אקט.

דער דריטער אקט שטעלט פאר דיזעלבע געגנט. א גרופע יידישע סאלדאטן פירן א שמועס, צווישן זיי אויך חיים שעיה.

דער אפיציר באשליסט צו באפרייען די יידישע סאלדאטן, ווייל „מען קען פון זיי גארניט ניט מאכן".

די סאלדאטן דערמאנען זיך א לידל פון דער היים. דאס איז „דאס חסידישע מיליטער", וואס גאלדפאדן האט פארפאסט זייענדיק אין אדעס און וואס איז געווען א טייל פון זיינע סאטירישע אנטי־חסידישע לידער געבויט אויפן מאטיוו, וואס וועט זיין, אז משיח וועט קומען?

דאס דאזיקע ליד — דערציילט גאלדפאדן — איז געווען „דאס ליבלינג ליד פון פילע רוסישע יידן. איך האב דאס פארפאסט לאנג פאר דעם טעאטער און פלעג דאס אליין אין פילע הייזער פארטראגן".

די ערשטע סטראפע פון די דאזיקע „מיליטערישע" קופלעטן זיינען:

עס האט געקרייט דער האן,
גיכער טוט איך אן.
ר' עוזר, לייזער, געצל, מיכאל,
עס פייפט דער טראמפייט
די מלחמה איז שוין גרייט!
גבורי ישראל!
נא טוט זשע איך א ריר!
וואס מאכט איר פאר א שהיות.
1 סאלדאט: איך מוז דאווענען פריער.
2 סאלדאט: און איך מוז ערשט האבן נקיות
אורא! רבונו של עולם! הורא!
א. אז. וו. אין דעם זעלבן בורלעסקן נוסח.

עס קומט אן דער אפיציר און עס חזרט זיך איבער די מושטיר־סצענע. דאס מאל אויף א גרעסערן מאסשטאב, ווייל מיט א גרופע רעקרוטן. ווען מען לערנט זיי שיסן, פאלן זיי און מיינען אז זיי זיינען טויט און הויבן זיך אן צו טאפן וועלנדיק זיך איבערצייגן אויב זיי לעבן נאך.

דער סוף איז, אז מען באפרייט זיי, זיי זינגען א ליד מיט א מאראל.

„הערט, קינדער, די וואונדער פון דער מלחמה".

מען נעמט א לאנד און מען לייגט דעם פיינט אין דער אדמה. א. א. וו. ווי חסידים־סאלדאטן כאפן א טענצל און דער פארהאנג פאלט.

מיט דעם ענדיקט זיך דער דאזיקער פארס.

4

גאלדפאדן דערציילט, אז דעם גאנצן אינהאלט פון דער שטיק האט ער אייגנטלעך דערציילט זיינע צוויי אקטיארן, טאקע דארטן אויפן בוידעם פון דער באטושאנער אכסניא. אנגעשריבן האט ער נאר די לידער און איין מאנאלאג אין צוויי אקטן פאר חיים שעיה (ד. ה. פאר גראדנערן). די סטאטיסטן האט ער דערקלערט וואס זיי דארפן טאן. זיין הויפט־שפילער גראדנערן האט ער געגעבן פולע פרייהייט צו אימפראוויזירן און אפילו פארזינגען זבארזשערס ליד „דער סאלדאט", וואס איז, אגב זייער שנעל ארויסגעפאלן פון דער פיעסע, ווייל זיינע אנהענגער — אינפארמירט גאלדפאדן — האבן געהאלטן, אז זבארזשערס לידער זיינען גוט פאר א ווייך־קעלער, אבער ניט פאר קיין טעאטער.

נאך דעם ווי די שטאט באטושאן האט זיך בארואיקט פון דער פאקטישער מהומה מיט די רעקרוטן, האט גאלדפאדן אויפגעפירט זיינע „די רעקרוטן".

„דער טעאטער איז געווען פול — שרייבט גאלדפאדן אין זיין אויטאביאגראפיע—איך אליין בין געשטאנען, אמאל אונטער די קוליסן, אמאל האב איך מיך אריינגעכאפט אין סופלארס שטיבל און האב סופלירט אלץ אויסווייניק (אונטערגעשטראכן פון מיר) — דער עולם האט אפלאדירט, איבערהויפט דעם לעצטן טאנץ".

די קליינע ראלע פון כאפער האט געשפילט ישראל גאלדשטיין. די איבעריקע ראלן זיינען

געווען פאַר סטאַטיסטן, ווייל זייער ווינציק רייד־טעקסט האָט גאָלדפאַדן זיי געגעבן.

פון באָטושאַן איז גאָלדפאַדן אַוועקגעפאָרן קיין גאַלאַץ, וואו „די רעקרוטן״ זיינען געשפּילט געוואָרן א צוועלף מאָל, וואָס האָט פאַר יענע צייטן געמיינט זייער אַ סך.

אין גאַלאַץ איז שוין די פּיעסע געגאַנגען אין דעם פאַרברייטערטן טעקסט ד. ה. מיט דער ראָלע פון צדוק, געשפּילט פון יעקב ספּיוואַקאָווסקי, וועלכער איז געווען א גוטער דעקלאַמאַטאָר.

דעם עולם איז אָבער בעסער געפעלן דער פּולבלוטיקער קאָמיזם פון חיים שעיה קאָטער, געשפּילט פון גראָדנערן, איידער די האַלב־רעזאָנירנדע דעקלאַמאַציע פון דעם אינטע־ליגענטן ספּיוואַקאָווסקי.

אויך אין בראַילא, דעם נאָענטסטן פּונקט נאָך גאַלאַץ, זיינען „די רעקרוטן״ געשפּילט געוואָרן מיט גרויס דערפאָלג. דאָרטן איז די פּיעסע געווען — ווי גאָלדפאַדן דריקט זיך אויס א „צוג־שטיק״ ד. ה. א פּיעסע, וואָס האָט געצויגן אַן עולם.

אין בראַילא איז פאָרגעקומען זייער א כאַראַקטעריסטישער אינצידענט, וואָס וואַרפט א ליכט אויף דעם גייסטיקן צושטאַנד פון די יידישע טעאַטער באַזוכער פון יענער צייט.

די רומענישע יידן אין בראַילא האָבן ניט געלעבט בשלום מיט די אָנגעפאָרענע רוסיש־פּוילישע יידן און זיך מיט זיי גערייצט, אַז זיי טויגן ניט פאַר קיין סאָלדאַטן, און ווי א באַווייז געבראַכט די שילדערונג פון די דאָזיקע יידן אין „די רעקרוטן״. עס איז געקומען צו אַ געשלעג אין טעאַטער און מען האָט געמוזט אויפגעבן צו שפּילן די דאָזיקע שטיק.

„די שולד — האָט שפּעטער געשריבן גאָלדפאַדן — איז געפאַלן אויף אונדז, וואָס מיר שפּעטן פון דעם יידישן רעקרוט״.

גאָלדפאַדן האָט אָבער אַזוי געקענט טראַכטן 20 יאָר שפּעטער, בעת ער האָט געשריבן זיין אויטאָביאָגראַפיע, וואָס איז פול מיט התנצלות־מאָמענטן. אין אמתן האָט ער זיך דעמאָלסט ניט געפילט שולדיק און ניט געהאַט קיין שום סיבות זיך אַזוי צו פילן. פון א צופעליקן קאָנפליקט צווישן „פּאַטריאָטישע״ רומענישע יידן, וואָס האָבן געהאָפט אַז די נייע רומעניע וועט זיי מזכה זיין מיט בירגער־רעכט און די איינגעוואַנדערטע יידן, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד, טאַקע ווייל זיי האָבן ניט געוואָלט אָפּגעבן זייער לעבן אויפן מזבח פון פּאַנסלאַוויסטישע אידייען — האָט גאָלדפאַדן געמאַכט א פּרינציפּיעלן סך־הכל, וואָס האָט אין דער אמתן ניט געשטימט מיט דער ווירקלעכקייט.

דער בעסטער באַווייז דערפאַר איז דער פאַקט, וואָס צווישן די ערשטע פּיעסעס, וואָס גאָלדפאַדן האָט געשפּילט אין אָדעס זיינען געווען אויך „די רעקרוטן״ (לויט די זכרונות פון ראובן ווייסמאַן).

מאַי 1879 זיינען „די רעקרוטן״ געשפּילט געוואָרן אין אָדעס אין דער פאַרגרעסערטער פאָרם, ד. ה. מיט דער ראָלע פון צדוקן, געשפּילט פון יעקב ספּיוואַקאָווסקי, וואָס איז, אגב, עטלעכע טעג שפּעטער, אַרויסגעטראָטן פון דער טרופּע.

די רוסישע פּרעסע האָט שטאַרק געלויבט די טעאַטראַלישקייט פון „די רעקרוטן״.

דעם איינציקן, אויספירלעכן באַריכט פון אַן אויפפירונג פון „די רעקרוטן״ האָבן מיר צו פאַרדאַנקען דעם פראַנצויזישן רייזנדער וויקטאָר טיסאָ, וועלכער האָט באַזוכט בערדיטשעוו אין 1880 און געזען א יידישע פאָרשטעלונג. טיסאָ לויבט זייער שטאַרק די מוזיק פון דער פּיעסע.

ווען דער אונטעראָפיציר קומט אַריין און אַלע ווערן איבערגעשראָקן און לויפן פון איין פּלאַץ אויפן צווייטן, איז די „מוזיק א לעבהאַפטיקע און א לייכטע, אַזוי ווי א ווידערקול פון א שפּאָטערישן געלעכטער שטרייכט זי אונטער די דאָזיקע סצענע מיט אַן אויסער־געוויינלעכן קאָמיזם״.

„די קלאַנגען פון דער מוזיק זיינען אין דעם זעלבן קאָמישן ריטם, ווי זייערע האַוואַיעס״.

אין דריטן אַקט — דערציילט דער פראַנצויזישער רייזנדער, וועלכער איז אגב געווען אַ באַוואוסטער טעאַטער און ליטעראַטור־קריטיקער — בעת די יידישע רעקרוטן ליגן איבערגעשראָקן אויף טויט פון שונאס האַרמאַטן און נאָכן שונאס אוועקגיין „שטייען זיי פּאַמעלעך אויף, טאַפּנדיק זיך צו זיי לעבן נאָך״ — שפּילט דער אָרקעסטער זייער שטיל.

דער אָפּיציר זעט, אַז פון די דאָזיקע רעקרוטן וועלן קיין סאָלדאַטן ניט זיין און ער הייסט זיי אהיים גיין.

„אין דעם אויסברוך פון זייער שמחה — שרייבט טיסאָ — פירן אויס די יידן א מין כלוס־קאַנקאַן אויף א מעלאָדיע פון א משוגענעם און משוגע־ווילדן וואַלס״.

טיסאָ גיט צו, אַז פון דראַמאַטישן שטאַנדפּונקט איז דאָס „האַמעטנע און אומגעלומפּערטע״ אָפּערעטע, אָדער ריכטיקער געזאָגט א פאַרס, ווייל עס פעלט די דראַמאַטישע אינטריגע. טיסאָס שילדערונג באַשטעטיקט אָבער, ווי טעאַטראַליש איז געווען די דאָזיקע פּיעסע און וויפיל ריטמיק און פּלאַסטיק איז גאָלדפאַדן געווען בכח אַרויסצוברענגען פון אַזאַ שוואַך באַאַרבעטן סוזשעט.

א. גאָלדפאַדן האָט געקוקט אויף „די רעקרוטן״ ווי אויף א ווערטפולע זאַך אין זיין רעפּערטואַר, וואָס האָט זיך ערשט אין רוסלאַנד אָנגעהויבן זיך אויסקריסטאַליזירן.

א סך פון זיינע טעאַטראַלישע אימפּראָוויזאַציעס פון דער רומענישער תקופה האָט ער שפּעטער אינגאַנצן פאַרבראַקירט, אָבער ניט „די רעקרוטן״.

אין דער צענזור־דערלויבעניש, וואָס די הויפּט פאַרוואַלטונג פאַר דרוק־ענינים אין פּעטערבורג האָט אים אַרויסגעגעבן (דעם 19טן מערץ 1882), זיינען צווישן די ניינצן פּיעסעס אויך דערמאָנט די דאָזיקע פּיעסע. דאָס מיינט, אַז גאָלדפאַדן האָט זי געהאַלטן אין זיין רעפּערטואַר און זי איז מסתמא אויך נאָך 1880 געשפּילט געוואָרן. ליידער פעלט אונדז מאַטעריאַלן, וואָס זאָלן פאַרצייכענען די דאָזיקע אויפירונגען. אויך פעלן מאַטעריאַלן וועגן דער רעזשי פון „די רעקרוטן״. עס זיינען קיין שום באַריכטן ניט געבליבן, מיטן אויסנאַם פון טיסאָס באַשרייבונג, וואָס גיט א קלאָרן סצענישן בילד פון דער דאָזיקער פּיעסע.

די נעגאַטיווע אָפּרופן פון אַן אַלגעמיינעם כאַראַקטער, וואָס מיר געפינען אין אייניקע קאָרעספּאָנדענצן, שפּיגלען אָפּ די באַציאונג צום יידישן טעאַטער מצד די קאָרעספּאָנדענטן, אָבער ניט דאָס דאַמאָלסדיקע יידיש טעאַטער.

אין „די רעקרוטן״ זיינען שוין דאָ טעאַטער־טיפּן (ניט קיין כאַראַקטערן), קאָמישע סיטואַציעס, אַנעקדאָטישע איינפאַלן און א פּרואוו צו קאָנסטרואירן א גאַנצע סצענישע זאַך, ווען אַפילו דערווייל אָן אַן אינטריגע, ווייל אָן פּרויען־טיפּן פאַר וועלכע גאָלדפאַדן האָט צו יענער צייט ניט געהאַט קיין שוישפּילערינס.

עס איז אָבער פאַלש צו זען אין „די רעקרוטן״ אַן „אַנטי־יידישע״ שטיק, שוין פּשוט דערפאַר, וואָס דער צענטראַלער טיפּ פון דער פּיעסע איז אַריבערגעפּלאַנצט געוואָרן אין דער יידישער „פאַרשטעטל״ סביבה (עס איז נאָך שווער צו ריידן וועגן טעאַטער) דווקא פון די וואַנדערנדיקע בדחנים פון די ניט־יידישע פאָלקס־טעאַטערס.

די הויפּט־געשטאַלט פון חיים שעיה קאָטער האָט גאָלדפאַדן גענומען פון משה מאַראַנייער כאָווסקיס פּורים פאַרס, וואָס איז ווייטער געבויט אויף די מאַנאַ־קאָמעדיעס פון די „פאַרשטעלערס״, וואָס האָבן אין יענער צייט היסטריאָניזירט איבער שטעט און שטעטלעך פון תחום.

פאַר דעם לאַבאַראַטאָרישן אַנאַליז, ווי אַזוי האָט גאָלדפאַדן צונויפגעשטעלט א טעאַטערשפּיל, איז די פּיעסע „די רעקרוטן״ זייער באַלערנד.

גאָלדפאַדן אַקטיוויזירט די סצענישע מעגלעכקייטן פון זיין אַקטיאָרישן באַשטאַנד צוזאַמען מיט די אויפנאַם פעאיקייטן פון זיין פּובליקום. דערביי רעכנט ער זיך מיט די לאָקאַלע באַדינגונגען ביים איבערמאַכן אָדער ענדערן דעם טעקסט פון דער פּיעסע. ער איז געווען פולשטענדיק גערעכט, בעת ער האָט אויסגערעכנט, אַז אָדעס וועט בעסער באַגרייפן די פּאַראָדיע אויף די „יונג פרוי אָרלעאַנס״, ווייל אויב מען קען ניט דעם אָריגינאַל, וועט מען די פּאַראָדיע ניט באַנעמען. דערפאַר זיינען די אַזוי פאַרשיידענע וואַריאַנטן פון „די רעקרוטן״ גוטע אילוסטראַציעס פאַר גאָלדפאַדנס דראַמאַטורגישע אָדער ריכטיקער געזאָגט סצענישע טעכניק פון זיין רומענישער טעאַטער תקופה.